

۵۱۰۳
۸۰۰
۲۱۴
حضور

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حقوق اساسی ۲

محسن ملک افضلی
(دانشیار جامعه المصطفی العالمیه)

حسین جوان آراسته
(دانشیار پژوهشگاه حوزه و دانشگاه)

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

پاییز ۱۳۹۷

ملک‌افضلی اردکانی، محسن، ۱۳۴۹-

Iran. Qanun assasi (Jomhuri Eslami)

عنوان قراردادی: ایران. قانون اساسی (جمهوری اسلامی)

حقوق اساسی ۲ / محسن ملک‌افضلی. حسین جوان آراسته. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۷.

پانزده، ۲۹۷ ص. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۴۵۱: حقوق؛ ۴۲)

ISBN: 978-600-298-230-8

بها: ۲۱۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه. ص. [۲۸۹] - ۲۹۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

نمایه.

۱. حقوق اساسی -- راهنمای آموزشی (عالی). ۲. Constitutional law -- Study and teaching (Higher).

۳. حقوق اساسی -- ایران -- راهنمای آموزشی (عالی). ۴. Constitutional law -- Iran -- Study and teaching (Higher).

الف. جوان آراسته، حسین، ۱۳۴۳- ب. Javan Arasteh, Hussein ج. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. د. عنوان.

۳۴۲/۵۵۰۲۳

KMH۲۰۷۰/م۶۷۷۱۳۹۷

۵۳۸۳۴۴۳

شماره کتابشناسی ملی

حقوق اساسی ۲

مؤلفان: محسن ملک‌افضلی و حسین جوان آراسته

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

صفحه‌آرایی: اعتصام

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۷

تعداد: ۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم-سیحان

قیمت: ۲۱۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیس، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات ۳۲۱۱۱۳۰۰)

نمابر: ۳۷۱۸۵-۳۱۵۱، ص. پ. ۳۲۸۰۳۰۹۰

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اسکو، پلاک ۴، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

www.ketab.ir/rihu

WWW.KETAB

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی [به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و مهار پدیده‌های انسانی] در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی و فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع، شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارایی این گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی رحمه‌الله بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری دفتر همکاری حوزه و دانشگاه را در سال ۱۳۶۱ فراهم ساخت و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت اساتید حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جوامع علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار ده‌ها کتاب و نشریه علمی اشاره کرد.

این اثر به عنوان متن درسی حقوق اساسی ۲ در مقطع کارشناسی حقوق تدوین شده است. از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می داند از تلاش های مؤلفان محترم اثر، آقایان محسن ملک افضلی و حسین جوان آراسته و نیز از ارزیابان محترم آقایان دکتر عباسعلی کدخدایی و دکتر علی مشهدی سپاسگزاری کند.

فهرست مطالب

۱	پیش‌گفتار
	فصل اول: انواع قوا و کارکردهای آنها (سازمان‌دهی قوا)
۵	مقدمه
۵	گفتار اول: در حقوق اساسی کشورها
۵	۱. قوه مؤسس
۵	۱-۱. ماهیت و صلاحیت
۸	۲-۱. شیوه‌های شکل‌گیری
۸	۱-۲-۱. شیوه اقتداری
۸	۱-۱-۲-۱. قانون اساسی اعطایی
۹	۲-۱-۲-۱. قانون اساسی با همه‌پرسی تشریفاتی (پله بیست)
۹	۳-۱-۲-۱. قانون اساسی با نظرخواهی و بدون همه‌پرسی
۱۰	۲-۲-۱. شیوه نیمه اقتداری
۱۱	۳-۲-۱. شیوه مردم‌سالاری
۱۱	۱-۳-۲-۱. مجلس مؤسسان
۱۲	۲-۳-۲-۱. قوه مقننه مؤسس
۱۲	۳-۳-۲-۱. همه‌پرسی
۱۳	۳-۱. انواع قوه مؤسس
۱۳	۱-۳-۱. قوه مؤسس اولیه (اصلی)
۱۴	۲-۳-۱. قوه مؤسس ثانویه (فرعی)
۱۵	۱-۲-۳-۱. بازنگری در قانون اساسی آمریکا
۱۶	۲-۲-۳-۱. بازنگری در قانون اساسی روسیه
۱۷	۳-۲-۳-۱. بازنگری در قانون اساسی فرانسه
۱۷	۴-۲-۳-۱. بازنگری در قانون اساسی آلمان

- ۱۸ ۵-۲-۳-۱. بازنگری در قانون اساسی چین
- ۱۸ ۶-۲-۳-۱. بازنگری در قانون اساسی هند
- ۱۹ ۲. قوای حکومت
- ۱۹ ۱-۲. (قوای سه گانه) تفکیک قوا
- ۱۹ ۱-۱-۲. مفهوم تفکیک قوا
- ۱۹ ۲-۱-۲. پیشینه تفکیک قوا
- ۱۹ ۱-۲-۱-۲. ارسطو
- ۲۰ ۲-۲-۱-۲. ژان بُدن
- ۲۱ ۳-۲-۱-۲. جان لاک
- ۲۲ ۴-۲-۱-۲. منتسکیو
- ۲۳ ۵-۲-۱-۲. ژان ژاک روسو
- ۲۵ ۳-۲-۲. فلسفه تفکیک قوا
- ۲۶ ۴-۱-۲. انواع تفکیک قوا
- ۲۶ ۱-۴-۱-۲. تفکیک عمودی و تفکیک افقی
- ۲۷ ۲-۴-۱-۲. تفکیک مطلق و تفکیک نسبی
- ۲۹ ۵-۱-۲. نقد تفکیک قوا
- ۳۱ ۲-۲. قوه تعدیل کننده
- ۳۲ ۱-۲-۲. شاه
- ۳۳ ۲-۲-۲. رهبر
- ۳۳ ۳-۲-۲. رئیس جمهور
- ۳۳ گفتار دوم: در حقوق اساسی ایران
- ۳۳ ۱. قوه مؤسس
- ۳۴ ۱-۱. قوه مؤسس قبل از انقلاب اسلامی
- ۳۴ ۱-۱-۱. قوه مؤسس اولیه (اولین دوره مجلس شورای ملی)
- ۳۴ ۲-۱-۱. قوه مؤسس ثانویه (اولین دوره مجلس شورای ملی)
- ۳۵ ۲-۱. قوه مؤسس پس از انقلاب اسلامی
- ۳۵ ۱-۲-۱. مجلس خبرگان قانون اساسی
- ۳۶ ۱-۱-۲-۱. انتخابات مجلس خبرگان
- ۳۷ ۲-۱-۲-۱. شیوه تدوین قانون اساسی
- ۳۷ ۱-۲-۱-۲-۱. بررسی اصول در گروه‌ها
- ۳۷ ۲-۲-۱-۲-۱. بررسی و تصویب اصول در صحن مجلس
- ۳۸ ۳-۲-۱-۲-۱. همه‌پرسی (فراندوم)
- ۳۸ ۲-۲-۱. شورای بازنگری قانون اساسی
- ۳۸ ۱-۲-۲-۱. بازنگری براساس فرمان امام خمینی
- ۳۹ ۲-۲-۲-۱. بازنگری براساس اصل ۱۷۷

۳۹	۲. قوای حکومت.....
۳۹	۱-۲. رهبری (ولایت امر و امامت امت).....
۴۰	۲-۲. قوای سه‌گانه (تفکیک قوا).....
۴۰	۱-۲-۲. تفکیک قوا در نظام سیاسی اسلام.....
۴۰	۱-۲-۲-۱. تفکیک قوا و اصل حاکمیت الهی.....
۴۱	۲-۲-۲-۱. تفکیک قوا و نظام امت و امامت.....
۴۲	۲-۲-۲-۳. تفکیک قوا و آرای صاحب‌نظران.....
۴۵	۲-۲-۲. تفکیک قوا در جمهوری اسلامی ایران.....
۴۵	۱-۲-۲-۲. اصل پنجاه‌وهفتم قانون اساسی.....
۴۶	۲-۲-۲-۲. نقد اصل پنجاه‌وهفتم.....
۴۶	۲-۲-۲-۳. نقد نقد.....
۴۹	گزیده مطالب.....
۵۴	پرسش.....
۵۵	پژوهش.....

فصل دوم: نهاد رهبری در حقوق اساسی

۵۷	اهداف.....
۵۹	گفتار اول: جایگاه رهبر.....
۵۹	۱. مقام ولایت امر و امامت امت.....
۵۹	۱-۱. ولایت امر و امامت امت در اسلام.....
۶۰	۱-۱-۱. معنای ولایت و امامت.....
۶۰	۱-۱-۱-۱. ولایت.....
۶۱	۱-۱-۱-۲. امامت.....
۶۲	۱-۱-۲. مبنای ولایت و امامت.....
۶۴	۲-۱. ولایت امر و امامت امت در قانون اساسی.....
۶۴	۱-۲-۱. مقدمه قانون اساسی.....
۶۵	۲-۲-۱. اصل پنجم قانون اساسی.....
۶۵	۳-۲-۱. اصل پنجاه‌وهفتم قانون اساسی.....
۶۶	۴-۲-۱. اصل یک‌صد و هفتم قانون اساسی.....
۶۶	۵-۲-۱. اصل یک‌صد و هفتاد و هفتم قانون اساسی.....
۶۸	۲. عالی‌ترین مقام جمهوری اسلامی.....
۶۸	۱-۲. مفاد اصل یک‌صد و سیزدهم.....
۶۸	۲-۲. مفاد اصل یک‌صد و دهم.....
۶۹	۳-۲. مفاد اصل پنجاه‌وهفتم.....
۶۹	گفتار دوم: شرایط رهبر.....

۷۰	۱. شرایط مصرح در قانون اساسی
۷۰	۱-۱. شرط علمی
۷۰	۱-۱-۱. شرط علمی قبل از بازنگری (فقاها و مرجعیت)
۷۱	۱-۱-۲. شرط علمی بعد از بازنگری (فقاها با مرجع اعلمیت)
۷۲	۲-۱. شرط اخلاقی
۷۳	۳-۱. شرط اجرایی
۷۵	۲. موارد غیرمصرح در قانون اساسی
۷۶	۱-۲. رجولیت (مرد بودن)
۷۷	۲-۲. تابعیت
۷۹	گفتار سوم: وظایف، اختیارات و مسئولیت‌های رهبر
۸۰	۱. وظایف و اختیارات رهبر در فقه سیاسی
۸۰	۱-۱. ولایت مقیده
۸۲	۲-۱. ولایت عامه یا مطلقه
۸۲	۱-۲-۱. مفهوم ولایت مطلقه
۸۳	۲-۲-۱. محدوده ولایت مطلقه
۸۳	۱-۲-۲-۱. حوزه امور عمومی
۸۴	۲-۲-۲-۱. ولایت‌های غیراختصاصی
۸۴	۳-۲-۲-۱. رعایت مصلحت جامعه اسلامی
۸۵	۲. وظایف و اختیارات رهبر در حقوق اساسی
۸۵	۱-۲. وظایف و اختیارات رهبر قبل از بازنگری
۸۶	۲-۲. وظایف و اختیارات رهبر بعد از بازنگری
۸۶	۱-۲-۲. توسعه اختیارات
۸۶	۱-۲-۲-۱. زمینه‌های نظری توسعه اختیارات
۸۹	۲-۱-۲-۲. ابعاد قانونی توسعه اختیارات
۹۰	۲-۲-۲. تمثیلی بودن یا حصری بودن اختیارات
۹۰	۱-۲-۲-۲. محذور حصری بودن (ناسازگاری با ولایت مطلقه)
۹۰	۲-۲-۲-۲. محذور تمثیلی بودن (ناسازگاری با ضابطه‌مند بودن قانون اساسی)
۹۱	۳-۲-۲-۲. جمع حصری بودن و ولایت مطلقه
۹۲	۴-۲-۲-۲. مراد از «ولایت مطلقه» در اصل پنجاه و هفتم
۹۳	۳-۲-۲. دسته‌بندی اختیارات رهبر
۹۳	۱-۳-۲-۲. وظایف و اختیارات رهبری مرتبط با کلیت نظام
۹۳	۲-۳-۲-۲. وظایف و اختیارات رهبری مرتبط با قوه مقننه
۹۳	۳-۳-۲-۲. وظایف و اختیارات رهبری مرتبط با قوه مجریه
۹۴	۴-۳-۲-۲. وظایف و اختیارات رهبری مرتبط با قوه قضائیه
۹۴	۳. مسئولیت‌های رهبر

۹۵	۳-۱. مسئولیت سیاسی
۹۵	۳-۱-۱. مبنای قانونی
۹۵	۳-۱-۲. مقام صالح برای بررسی
۹۷	۳-۲. مسئولیت حقوقی
۹۷	۳-۲-۱. مبنای قانونی
۹۷	۳-۲-۲. مقام صالح برای بررسی
۹۷	۳-۳. مسئولیت مالی
۹۷	۳-۳-۱. مبنای قانونی
۹۸	۳-۳-۲. مقام صالح برای بررسی
۱۰۲	گزیده مطالب
۱۰۵	پرسش
۱۰۵	پژوهش

فصل سوم: قوه مقننه

۱۰۷	اهداف
۱۰۹	مقدمه
۱۱۰	۱. جایگاه قوه مقننه
۱۱۱	۲. اعمال قوه مقننه
۱۱۲	۲-۱. شیوه مستقیم یا مراجعه به آرای عمومی
۱۱۳	۲-۲. قانونگذاری نمایندگان مردم یا شیوه غیرمستقیم تقنین
۱۱۴	۳. ارکان قوه مقننه
۱۱۵	گفتار اول: مجلس شورای اسلامی
۱۱۶	۱. ترکیب و نحوه تشکیل مجلس شورای اسلامی
۱۱۶	۱-۱. شرایط انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان
۱۱۷	۱-۲. نظارت بر انتخابات
۱۱۹	۱-۳. توقف برگزاری انتخابات مجلس
۱۱۹	۲. نمایندگی مجلس شورای اسلامی
۱۲۰	۲-۱. اوصاف نمایندگی
۱۲۰	۲-۱-۱. ملی بودن
۱۲۰	۲-۱-۲. کلی و عام بودن
۱۲۱	۲-۱-۳. غیرقابل عزل بودن
۱۲۱	۲-۱-۴. قائم به شخص بودن
۱۲۱	۲-۱-۵. مشارکتی بودن
۱۲۱	۲-۲. مصونیت نمایندگی
۱۲۲	۲-۳. مدت دوره نمایندگی و مجلس

۱۲۳	۲-۴. سوگند نمایندگی.....
۱۲۳	۲-۵. حقوق و تکالیف نمایندگی.....
۱۲۵	۳. افتتاح مجلس و تشکیلات قانونگذاری.....
۱۲۵	۳-۱. مراسم افتتاحیه مجلس.....
۱۲۶	۳-۲. تشکیلات قانونگذاری مجلس.....
۱۲۶	۳-۲-۱. هیئت‌رئیس.....
۱۲۶	۳-۲-۱-۱. هیئت‌رئیس سنی.....
۱۲۷	۳-۲-۱-۲. هیئت‌رئیس موقت.....
۱۲۷	۳-۲-۱-۳. هیئت‌رئیس دائم.....
۱۲۸	۳-۲-۲. شعب و کمیسیون‌ها.....
۱۲۸	۳-۲-۲-۱. شعب.....
۱۲۸	۳-۲-۲-۲. کمیسیون‌ها.....
۱۳۰	۴. وظایف مجلس شورای اسلامی.....
۱۳۰	۴-۱. قانونگذاری.....
۱۳۳	۴-۱-۱. اصول کلی حاکم بر قانونگذاری مجلس.....
۱۳۴	۴-۱-۲. مراحل قانونگذاری.....
۱۳۴	۴-۱-۲-۱. لایحه یا طرح قانونی.....
۱۳۴	لایحه قانونی.....
۱۳۵	طرح قانونی.....
۱۳۵	۴-۱-۲-۲. بررسی و تصویب.....
۱۳۵	۴-۱-۲-۲-۱. بررسی و تصویب عادی.....
۱۳۶	۴-۱-۲-۲-۲. بررسی و تصویب فوری.....
۱۳۷	۴-۱-۲-۳. نظارت شورای نگهبان.....
۱۴۰	۴-۱-۳. مراحل اجرایی شدن قانون.....
۱۴۰	۴-۱-۳-۱. امضای رئیس‌جمهور.....
۱۴۱	۴-۱-۳-۲. انتشار قانون.....
۱۴۱	۴-۲. نظارت.....
۱۴۲	۴-۲-۱. نظارت بر تأسیس هیئت وزیران.....
۱۴۳	۴-۲-۲. نظارت بر عملکرد دولت و امور اجرایی و قضایی کشور.....
۱۴۳	۴-۲-۲-۱. نظارت پیشینی.....
۱۴۴	۴-۲-۲-۲. نظارت هم‌زمان.....
۱۴۴	۴-۲-۲-۳. نظارت پسینی.....
۱۴۵	۴-۲-۳. ابزار نظارتی مجلس بر دولت.....
۱۴۵	۴-۲-۳-۱. ابزار نظارتی پیش‌بینی‌شده در قانون اساسی.....
۱۴۵	۴-۲-۳-۱-۱. سؤال.....

۱۴۸	 ۴-۲-۳-۱-۲. استيضاح
۱۵۰	 ۴-۲-۳-۱-۳. تحقيق و تفحص
۱۵۱	 ۴-۲-۳-۱-۴. كسب اطلاع از مردم
۱۵۲	 ۴-۲-۳-۲. ابزار نظارتی پیش‌بینی‌شده در آیین‌نامه داخلی مجلس
۱۵۳	 ۴-۲-۳-۱-۱. تذکر
۱۵۳	 ۴-۲-۳-۲-۲. گزارش منفی نمایندگان و کمیسیون‌ها
۱۵۴	 ۴-۲-۳-۲-۳. نظارت نمایندگان ناظر در مجامع، هیئت‌ها و شوراها
۱۵۵	 گفتار دوم: شورای نگهبان
۱۵۷	 ۱. ترکیب اعضای شورای نگهبان
۱۵۷	 ۲. مدت عضویت
۱۵۸	 ۳. وظایف و اختیارات شورای نگهبان
۱۵۸	 ۳-۱. نظارت بر قوانین و مقررات کشور
۱۶۱	 ۳-۲. نظارت بر انتخابات
۱۶۱	 ۳-۳. تفسیر قانون اساسی
۱۶۲	 ۳-۴. سایر وظایف
۱۶۳	 گزیده مطالب
۱۶۶	 پرسش
۱۶۷	 پژوهش

فصل چهارم: قوه مجریه

۱۶۹	 اهداف
۱۷۱	 مقدمه
۱۷۲	 ۱. انواع قوه مجریه
۱۷۳	 ۱-۱. مجریه ریاستی
۱۷۳	 ۱-۲. مجریه پارلمانی
۱۷۴	 ۱-۳. مجریه نیمه‌ریاستی - نیمه‌پارلمانی (مختلط)
۱۷۴	 ۲. نوع قوه مجریه در جمهوری اسلامی ایران
۱۷۵	 گفتار اول: ارکان و مقامات سیاسی قوه مجریه
۱۷۷	 ۱. رهبر
۱۷۷	 ۲. رئیس‌جمهور
۱۷۸	 ۲-۱. شرایط رئیس‌جمهور
۱۸۰	 ۲-۲. انتخابات ریاست‌جمهوری
۱۸۴	 ۲-۳. مدت ریاست‌جمهوری و سوگند رئیس‌جمهور
۱۸۵	 ۲-۴. جایگاه رئیس‌جمهور
۱۸۵	 ۲-۴-۱. موقعیت شخصی

۱۸۵	۲-۴-۲. موقعیت رسمی.....
۱۸۶	۲-۵. مسئولیت‌های رئیس‌جمهور.....
۱۸۶	۲-۵-۱. مسئولیت سیاسی.....
۱۸۷	۲-۵-۲. مسئولیت حقوقی یا قضایی.....
۱۸۷	۲-۵-۳. مسئولیت مالی.....
۱۸۸	۲-۶. مناصب، وظایف و اختیارات رئیس‌جمهور.....
۱۸۹	۲-۶-۱. مناصب رئیس‌جمهور.....
۱۸۹	۲-۶-۲. وظایف رئیس‌جمهور.....
۱۸۹	۲-۶-۳. اختیارات رئیس‌جمهور.....
۱۹۰	۲-۷. جانشینی موقت ریاست‌جمهوری.....
۱۹۱	۲-۸. همکاران رئیس‌جمهور.....
۱۹۲	۳. هیئت وزیران.....
۱۹۲	۳-۱. تشکیل هیئت وزیران.....
۱۹۴	۳-۲. وظایف و اختیارات هیئت وزیران.....
۱۹۴	۳-۳. مسئولیت هیئت وزیران.....
۱۹۵	۴. وزیران.....
۱۹۵	۴-۱. مسئولیت‌های وزیران.....
۱۹۵	۴-۱-۱. مسئولیت سیاسی.....
۱۹۶	۴-۱-۲. مسئولیت حقوقی.....
۱۹۶	۴-۱-۳. مسئولیت مالی.....
۱۹۶	۴-۲. وظایف و اختیارات وزیران.....
۱۹۷	ممنوعیت جمع مشاغل دولتی.....
۱۹۷	گفتار دوم: نیروهای مسلح.....
۱۹۸	۱. ارتش و سپاه پاسداران.....
۱۹۹	۲. آمادگی دفاعی عمومی.....
۲۰۰	گفتار سوم: سیاست خارجی.....
۲۰۱	۱. مبانی سیاست خارجی.....
۲۰۲	۲. اصول سیاست خارجی.....
۲۰۳	گزیده مطالب.....
۲۰۵	پرسش.....
۲۰۵	پژوهش.....

فصل پنجم: قوه قضائیه

۲۰۷	اهداف.....
۲۰۹	مقدمه.....

۲۱۱	گفتار اول: اعمال قوه قضائیه، وظایف و مقامات آن
۲۱۲	۱. اعمال قوه قضائیه
۲۱۲	۲. وظایف قوه قضائیه
۲۱۳	۳. مقامات قوه قضائیه
۲۱۴	۱-۳. رئیس قوه قضائیه
۲۱۴	۱-۱-۳. انتصاب رئیس قوه قضائیه
۲۱۴	۱-۲-۳. وظایف رئیس قوه قضائیه
۲۱۶	۲-۳. وزیر دادگستری
۲۱۷	۳-۳. دیوان عالی کشور
۲۱۸	۳-۴. رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل
۲۱۹	۳-۵. قاضی
۲۲۱	۴. مروری بر چند اصل قانون اساسی در مورد قوه قضائیه
۲۲۴	گفتار دوم: محاکم خاص دادگستری و سازمان‌های همکار قوه قضائیه
۲۲۴	۱. محاکم نظامی
۲۲۵	۲. دیوان عدالت اداری
۲۲۶	۲-۱. صلاحیت و حدود اختیارات دیوان
۲۲۶	۲-۲. هیئت عمومی دیوان و صلاحیت و اختیارات آن
۲۲۷	۳. سازمان بازرسی کل کشور
۲۲۸	۳-۱. مفهوم نظارت و بازرسی
۲۲۸	۳-۲. وظایف و اختیارات سازمان
۲۳۰	گزیده مطالب
۲۳۲	پرسش
۲۳۲	پژوهش

فصل ششم: نهادهای خاص

۲۳۳	اهداف
۲۳۵	گفتار اول: مجلس خبرگان رهبری
۲۳۵	۱. شرایط
۲۳۵	۱-۱. شرایط خبرگان مطابق اولین قانون انتخابات
۲۳۶	۱-۲. شرایط خبرگان پس از اصلاح قانون انتخابات
۲۳۷	۱-۳. نقد شرایط خبرگان
۲۳۷	۱-۳-۱. نقد شرط اجتهاد نسبی
۲۳۸	۱-۳-۲. نقد مقام تشخیص‌دهنده
۲۴۱	۲. وظایف و اختیارات
۲۴۱	۲-۱. انتخاب رهبر

۲۴۱	 ۱-۱-۲. شیوه انتخاب
۲۴۱	 ۱-۱-۱-۲. قبل از بازنگری قانون اساسی
۲۴۱	 ۱-۱-۱-۱-۲. پذیرش رهبر از سوی اکثریت قاطع مردم
۲۴۲	 ۱-۱-۱-۲. انتخاب رهبر یا شورای رهبری توسط خبرگان
۲۴۳	 ۱-۱-۲. بعد از بازنگری قانون اساسی
۲۴۳	 ۱-۱-۲-۱. حذف پذیرش رهبر از سوی اکثریت مردم
۲۴۵	 ۱-۱-۲-۲. تحقیقات کمیسیون اصل یک صد و هفتم و یک صد و نهم
۲۴۶	 ۱-۲. ماهیت انتخاب
۲۴۷	 ۱-۲-۱. قبل از بازنگری قانون اساسی (تمایل به نظریه انتصاب)
۲۴۷	 ۱-۲-۲. بعد از بازنگری قانون اساسی (تمایل به نظریه انتخاب)
۲۵۰	 ۲-۲. نظارت بر رهبر
۲۵۰	 ۱-۲-۲. نظارت حداقلی
۲۵۰	 ۱-۲-۲-۱. تبیین نظارت حداقلی
۲۵۲	 ۱-۲-۲-۲. نقد نظارت حداقلی
۲۵۴	 ۲-۲-۲. نظارت حداکثری
۲۵۴	 ۱-۲-۲-۲. تبیین نظارت حداکثری
۲۵۵	 ۲-۲-۲-۲. نقد نظارت حداکثری
۲۵۵	 ۲-۲-۳. نظارت حد وسط (نظارت منطقی)
۲۵۶	 ۱-۳-۲-۲. تفاوت مفهومی و وحدت مصداقی «نظارت بر شرایط»
۲۵۷	 ۲-۳-۲-۲. سنخیت جایگاه رهبری و نوع نظارت
۲۵۸	 ۳-۳-۲-۲. دیدگاه مجلس خبرگان رهبری
۲۵۹	 گفتار دوم: مجمع تشخیص مصلحت نظام
۲۵۹	 ۱. تاریخچه
۲۶۱	 ۲. تشکیلات
۲۶۱	 ۱-۲. دبیرخانه
۲۶۲	 ۲-۲. کمیسیون ها
۲۶۲	 ۳-۲. شورای مجمع و نصاب رأی گیری
۲۶۳	 ۳. وظایف و اختیارات
۲۶۶	 گفتار سوم: شوراها
۲۶۶	 ۱. شوراهای اسلامی شهر و روستا
۲۶۶	 ۱-۱. فلسفه وجودی
۲۶۸	 ۲-۱. شرایط
۲۶۸	 ۱-۲-۱. شرایط انتخاب کنندگان
۲۶۸	 ۲-۲-۱. شرایط انتخاب شوندگان
۲۶۹	 ۳-۱. وظایف و اختیارات

۲۷۲	۲. شورای عالی امنیت ملی.....
۲۷۲	۲-۱. فلسفه وجودی.....
۲۷۲	۲-۲. وظایف و اختیارات.....
۲۷۳	۲-۳. ترکیب اعضا.....
۲۷۳	۳. شورای عالی انقلاب فرهنگی.....
۲۷۳	۳-۱. پیشینه تاریخی.....
۲۷۶	۳-۲. جایگاه قانونی.....
۲۷۷	۳-۳. وظایف و اختیارات.....
۲۷۸	گفتار چهارم: صدا و سیما.....
۲۷۸	۱. جایگاه.....
۲۷۹	۲. وظایف و مأموریت‌ها.....
۲۸۰	۳. نظارت بر صدا و سیما.....
۲۸۲	گزیده مطالب.....
۲۸۷	پرسش.....
۲۸۷	پژوهش.....
۲۸۹	منابع.....

نمایه‌ها

۲۹۳	نمایه آیات.....
۲۹۴	نمایه اصطلاحات.....

پیش گفتار

در زمینه کتاب حقوق اساسی ۲ نکات زیر به استادان و دانشجویان گرامی یادآوری می‌شود:

۱. پیشتر برای دانشجویان رشته حقوق در مقطع کارشناسی، درس حقوق اساسی ۱ (کلیات حقوق اساسی به ارزش ۲ واحد) و حقوق اساسی ۲ (حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران به ارزش ۳ واحد) در نظر گرفته شده بود. براین اساس دانشجویان در یک درس، مباحث عام حقوق اساسی را (قطع نظر از ارتباطش با دولت خاص) فرا می‌گرفت و در درس دوم، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران آموزش داده می‌شد. فاصله زمانی حقوق اساسی ۱ و ۲ سبب می‌شد تا دانشجویان نتوانند میان کلیات و حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران به درستی ارتباط برقرار سازند و به همین دلیل استادان گاه ناچار به تکرار مباحث حقوق اساسی ۱ می‌شدند. ازسوی دیگر گاه استادی درس حقوق اساسی ۱ را و استاد دیگری درس حقوق اساسی ۲ را با نگاهی کاملاً متفاوت تدریس می‌کرد و این امر سبب نوعی آشفتگی ذهنی دانشجویان می‌شد و چنین رویکردهای متفاوتی، دست‌کم برای مقطع کارشناسی، مناسب به نظر نمی‌رسید. با بازنگری دروس دوره کارشناسی حقوق در شورای تحول و ارتقای علوم انسانی^۱، درس حقوق اساسی از ۵ واحد به ۶ واحد ارتقا یافت و مطابق سرفصل‌های جدید، همه مباحث حقوق اساسی در سه درس حقوق اساسی ۱ و ۲ و ۳ توزیع شد؛ به گونه‌ای که در هر موضوعی، مطالب عام حقوق اساسی و مطالب خاص حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران هم‌زمان و طبعاً توسط یک استاد تدریس می‌شود؛

۱. مصوب یک‌صد و دهمین جلسه شورای تحول و ارتقای علوم انسانی، ۱۳۹۴/۹/۲۳. این برنامه جایگزین برنامه‌های درسی مقطع کارشناسی رشته حقوق مصوب ۱۳۷۴/۲/۳، حقوق قضایی مصوب ۱۳۷۵/۱۰/۹ و حقوق کنسولی مصوب ۱۳۷۰/۶/۲۱ شد.

۲. براساس سرفصل‌های جدید، تمرکز اصلی حقوق اساسی ۲ بر بررسی ساختار حکومت و نهادهای اساسی است. به‌همین‌منظور دانشجویان با انواع قوا (قوه مؤسس و قوای سه‌گانه و نهادهای حکومت) ابتدا در حقوق اساسی سایر کشورها و سپس در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران آشنا خواهند شد. با توجه به تغییرات سرفصل‌ها، تمامی کتاب‌های موجود که هریک جداگانه ناظر به کلیات حقوق اساسی یا حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران هستند، نیازمند بازنویسی مجددند. اثر حاضر تلاش کرده است تا مباحث حقوق اساسی ۲ را در قالب متنی آموزشی-پژوهشی تدوین کند و به دور از ایجاز مخل و اطناب ممل، در اختیار دانشجویان عزیز قرار دهد؛

۳. در برخی موارد، افزون بر متن، مطالبی داخل کادر، جهت مطالعه بیشتر و نیز مراجعه به منابع آورده شده است؛

۴. در پایان هر فصل، گزیده مطالب، نمودار فصل و سؤالاتی در قالب پرسش (از متن) و پژوهش (خارج از متن) ارائه شده است؛

۵. از باب رعایت احتیاط، در ترجمه قرآن کریم از ترجمه استاد محمد مهدی فولادوند استفاده شده است؛

۶. نویسندگان^۱ کتاب، در این گام نخست، نیازمند راهنمایی‌ها و تذکرات استادان و صاحب‌نظران ارجمندند و آن را به دیده منت خواهند نهاد.

محسن ملک افضلی/حسین جوان آراسته

پاییز ۱۳۹۶

۱. نگارش فصل‌های اول، دوم و ششم کتاب از حسین جوان آراسته و نگارش فصل‌های سوم، چهارم و پنجم، از محسن ملک افضلی است.